

Ráðstöfun mjólkur og inn- og útflutningur

ÞRÓUN SÖLU MJÓLKURVARA Á LIÐNUM ÁRUM

Heildarsala mjólkurvara frá aðildarfélögum SAM, mælt í kílóum og lítrum, jókst um 1,6% frá árinu 2024 til 2025, eða um 868 tonn. Aukning var í sölu flestra vöruflokka. Síðustu fjögur ár hefur sala nýmjólkur og G-mjólkur aukist, en sala hefur dregist saman á drykkjarmjólk með minna fituinnihald. Sala sýrðra mjólkurafurða jókst um 24 tonn (0,4%) frá 2024 til 2025.

Breytingar frá árinu 2024 í einstökum vöruflokkun voru þannig að í flokknum mjólk og sýrðar vörur jókst sala um 778 tonn (2,0%), í flokknum rjómi og sýrður rjómi minnkaði sala um 23 tonn (-0,7%). Sala skyr jókst um 226 tonn (6,2%) og viðbits um 24 tonn (1,0%). Sala innlendra osta minnkaði um 90 tonn (1,4%) og sala á dufti minnkaði um 46 tonn (-3,4%).

Vöruflokkurinn mjólk og sýrðar vörur inniheldur meðal annars sölu á mjólk til vinnslu í fyrirtækjum sem vinna mjólkurvörur, en eru ótengd Samtökum afurðastöðva í mjólkuriðnaði. Sala mjólkur til vinnslu hjá þessum fyrirtækjum var um 5.067 tonn árið 2025 og jókst um 5,9% milli ára.

Tafla 4. Sala mjólkurvara í lítrum og kg á liðnum árum.

VÖRUFLOKKAR	Sala í ltr og kg					Breyting til 2025	
	2000	2010	2020	2024	2025	frá 2010	frá 2024
Mjólk og sýrðar vörur	46.846.306	46.019.573	38.049.294	38.111.368	38.888.341	-15,5%	2,0%
Rjómi og sýrður rjómi	2.040.739	2.333.831	3.232.888	3.014.872	2.99.132	28,2%	-0,8%
Skyr og skyrdrykkir	1.875.837	3.023.405	2.739.674	3.643.349	3.870.181	28,0%	6,2%
Viðbit	1.518.387	1.857.719	2.327.611	2.524.364	2.548.669	37,2%	1,0%
Ostar	3.937.832	5.245.193	5.993.589	6.542.805	6.451.899	23,0%	-1,4%
Duft	627.966	702.761	1.144.450	1.360.025	1.314.175	87,0%	-3,4%
SAMTALS ALLS	56.847.067	59.182.482	53.487.506	55.196.783	56.065.397	-5,3%	1,6%

SALA UMREIKNUÐ Í LÍTRA MJÓLKUR MIÐAÐ VIÐ FITU OG PRÓTEIN

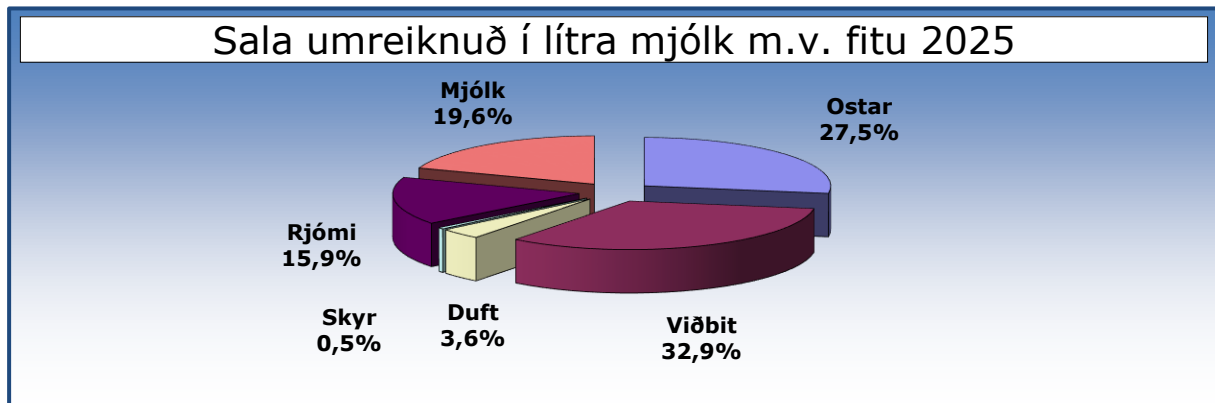
Sala árið 2025 umreiknuð á fitu jókst um 1,2% frá fyrra ári og var 152,2 milljónir lítra. Sala umreiknuð á próteini árið 2025 var 131,9 milljón lítrar og minnkaði milli ára um 0,5%.

Frá árinu 2013 hefur sala á fitugrunni verið meiri en sala á próteingrunni. Árið 2025 var mismunur sölu á fitu- og próteingrunni um 20,3 millj. lítra. Mismunurinn sýnir að nú þarf um 20,3 milljónum lítra meira af mjólk til að svara eftirspurn eftir fituríkari mjólkurafurðum heldur en þarf til að svara eftirspurn eftir próteinríkari afurðum. Til að tryggja nægt framboð af öllum vörum árið 2025 þurftu aðildarfélög SAM þess vegna að kaupa 20,3 milljónum lítrum meira af mjólk heldur en þörf var fyrir vegna innlendra eftirspurnar ef mælt væri á próteingrunni eingöngu.

Mismuni á sölu á fitu- og próteingrunni er ekki hægt að mæta með öðrum leiðum en útflutningi á afurðum úr þeim efnabætti sem minna selst af innanlands. Verð á útflutningsmörkuðum eru lág og skila ekki nægum tekjum til að aðildarfélög SAM geti skilað bændum lögbundnu lágmarksverði fyrir mjólk sem notuð er til framleiðslu á mjólkurvörum sem seldar eru erlendis.

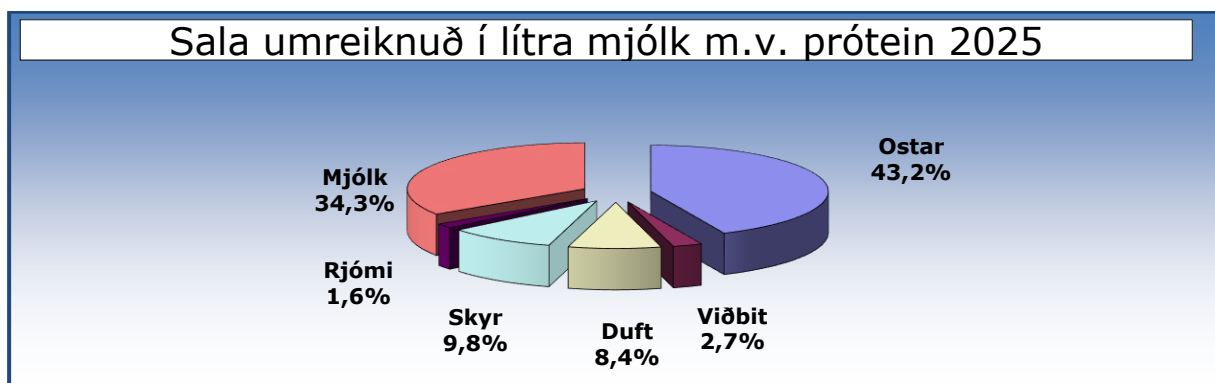
Til að tryggja nægjanlegt framboð allt árið af innlendum mjólkurafurðum og greiðslu á lögbundnu lágmarksverði fyrir mjólk þurfa aðildarfélög SAM þess vegna að bera tap af útflutningi vegna mismunar á eftirspurn á fitu- og próteinhluta. Önnur fyrirtæki sem framleiða mjólkurafurðir á Íslandi þurfa ekki að bera þennan kostnað.

Umreiknað á fitu var sala á ferskvörum 36,0% af heildarsölu mjólkurvara árið 2025 og hækkaði um 0,3 prósentustig frá árinu 2024. Heildarhlutur birgðavara (viðbit, ostur og duft) í umreiknaðri sölu miðað við fitu árið 2025 var 64,0%. Breyting milli ára var innan við eitt prósentustig í öllum vöruflokkum.

Mynd 4. Hlutfallsleg skipting á sölu mjólkur milli vöruflokka miðað við fitu árið 2025.

Umreiknað á prótein var sala á ferskvörum 2025 hækkaði í 45,7% af heildarsölu mjólkurvara og hlutur birgðavara í sölu lækkaði á móti í 54,3%. Breytingin skýrist af minnkandi hlut mjólkur en auknum hlut osta.

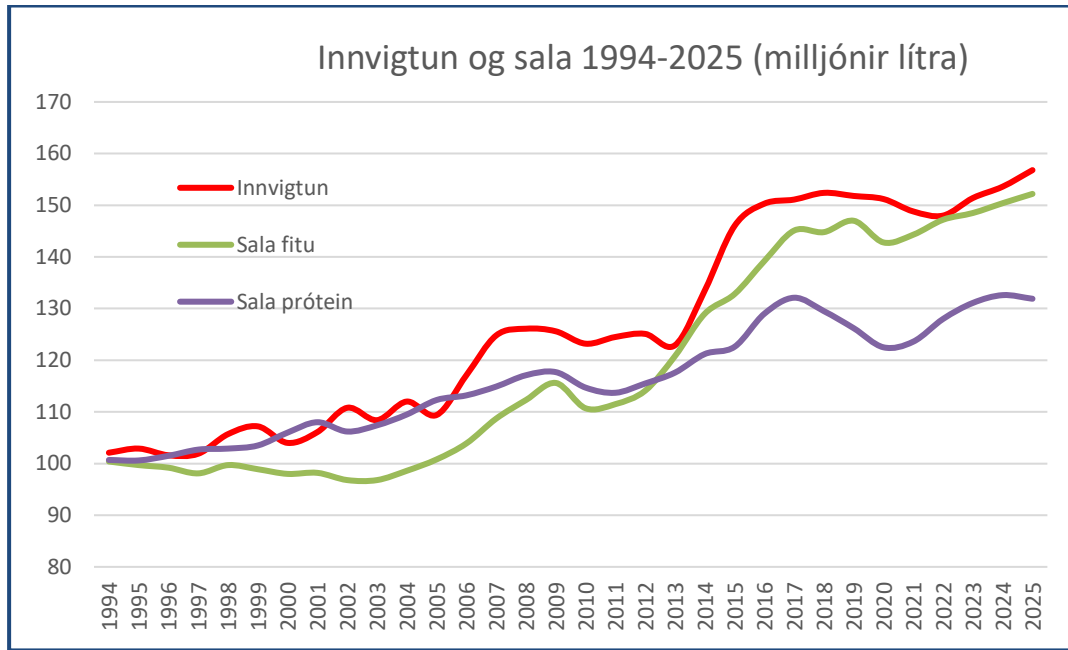
Mynd 5. Hlutfallsleg skipting á sölu mjólkur milli vöruflokka miðað við prótein árið 2025.

Frá 1993 til 2017 jókst sala á innlendum birgðavörum jafnt og þétt, hvort sem litið er til heildarsölu eða sölu á hvern íbúa. Frá 2017 til 2021 hélt heildarsala birgðavara nokkuð jöfn í magni, en þar með minnkaði salan nokkuð á hvern íbúa. Frá 2022 hefur sala birgðavara aftur aukist í takt við fjölgun íbúa.

Sala innlendra osta náði hámarki á hvern íbúa árið 2016 en dróst saman um rúm tvö kíló á mann til 2020. Frá 2020 hefur sala innlendra osta á hvern íbúa verið 16,9-17,3 kg á mann. Skýringar þessara breytinga eru meðal annars aukinn innflutningur erlendra osta.

Þegar þróun sölu frá árinu 1993 er skoðuð kemur í ljós að sala birgðavara hefur aukist samtals um 93%, en á sama tíma hefur sala ferskvara minnkað um 17%. Til samanburðar hefur íbúum Íslands fjölgað um

46% á sama tíma. Rétt er að taka fram að til framleiðslu á hverju kíló af birgðavörum þarf marga lítra mjólkur (t.d. þarf um 10 lítra af mjólk í hvert kíló af osti og um 21 lítra af mjólk í hvert kíló af smjöri). Aukin sala birgðavara síðustu áratuga hefur leitt af sér um 54% aukningu á heildarsölu mjólkur frá íslenskum kúabúum til íslenskra afurðastöðva. Það er aukning úr tæpum 100 milljónum lítra í um 152 milljónir lítra. Mynd 6 hér fyrir neðan sýnir þróun innvigtunar og sölu frá 1993 til 2025.

Mynd 6. Þróun mjólkurframleiðslu (innvigtunar) og sölu mjólkurafurða á Íslandi 1994-2025

HEILDARSALA UMREIKNUÐ Á FITU OG PRÓTEIN

Vegna neyslubreytinga breyttist hlutfall á milli sölu reiknaða á fitugrunni og próteingrunni síðustu tvo áratugi, þó einkum á árunum frá 2012 til 2019. Árið 2012 var sala á fitugrunni 1,3 milljónum lítra lægri en á próteingrunni, en fram til 2019 jókst sala á fitugrunni hratt og það ár var sala á fitugrunni orðin 20,7 milljónum lítra hærri en sala á próteingrunni.

Frá 2017 til 2020 dróst sala á próteingrunni saman, ekki síst vegna aukins innflutnings osta, frá 2020 til 2024 jókst sala á próteingrunni á ný og árið 2025 var salan aðeins minni en 2024. Mismunur sölu á fitu- og próteingrunni hækkaði úr 17,8 milljónir lítra árið 2024 í 20,3 milljónir lítra árið 2025, sú þróun er óhagstæð fyrir mjólkuriðnaðinn.

Yfirlit sölu mjólkurafurða reiknað á fitu- og próteingrunn frá árinu 2004 til 2025 er birt í töflu 5 á næstu blaðsíðu.

Tafla 5. Sala almanaksáranna 2004 til 2024 umreiknuð í lítra mjólk miðað við fitu og prótein.

Ár	Sala umreiknuð í lítra mjólkur		Mismunur a) - b)
	a) m.v. fitu	b) m.v. prótein	
2004	98.649.788	109.538.183	-10.888.395
2005	100.768.328	112.315.513	-11.547.185
2006	103.870.701	113.207.615	-9.336.914
2007	108.695.040	114.880.974	-6.185.088
2008	112.296.910	117.119.187	-4.822.277
2009	115.578.564	117.667.979	-2.089.415
2010	110.657.216	114.696.290	-4.039.074
2011	111.489.161	113.692.483	-2.203.322
2012	114.143.061	115.455.991	-1.312.930
2013	120.802.939	117.625.945	3.176.994
2014	128.967.850	121.183.320	7.784.530
2015	132.832.674	122.629.610	10.203.064
2016	139.204.556	129.032.673	10.171.883
2017	145.113.569	132.051.453	13.062.116
2018	144.778.867	129.491.804	15.287.063
2019	146.984.651	126.248.446	20.736.205
2020	142.778.851	122.454.533	20.324.318
2021	144.292.096	123.635.536	20.656.560
2022	147.203.455	127.997.303	19.206.152
2023	148.505.671	131.095.895	17.409.776
2024	150.371.028	132.580.049	17.790.979
2025	152.238.356	131.915.062	20.323.294
Breyting frá 2023	1,2%	-0,5%	14,2%

SALA DRYKKJARMJÓLKUR

Heildarsala á drykkjarmjólk (nýmjólk, léttmjólk, undanrennu og fjörmjólk) var 21,1 milljónir lítra árið 2025 og jókst um 1,3% frá árinu 2024. Sala á drykkjarmjólk hjá aðildarfélögum SAM hefur minnkað um 10,6 milljónir lítra frá árinu 2010, eða um 33,6%.

Tafla 6. Þróun sölu drykkjarmjólkur 1995 til 2024.

Vörutegundir	1995	2010	2020	2024	2025	Breyting frá 2010	Breyting frá 2023
	Drykkjarmjólk, lítrar	39.742.732	31.734.388	22.400.119	20.801.518	21.081.092	-34%
SAMTALS m.v. fitu	27.309.015	18.782.886	15.424.972	15.364.861	15.701.743	-16%	2,2%
SAMTALS m.v. prótein	41.334.135	32.850.555	23.649.885	21.607.991	21.320.400	-35%	-0,5%

INNFLUTNINGUR

Innflutningur mjólkurvara var 1.512 tonn árið 2025 og jókst um rúm 109 tonn frá 2024. Innflutningur á ferskum vörum jókst um 90 tonn, innflutningur á dufti um 7 tonn og innflutningur osta um 9 tonn. Árið 2025 nam innflutningur osta um 16% af sölu innlendra osta. Í magni hefur innflutningur osta aukist um rúmlega 687 tonn frá árinu 2016, þegar sala innfluttra osta var 5,1% af sölu innlendra osta. Hlutfall erlendra osta af sölu á Íslandi hefur þannig rúmlega þrefaldast frá 2016 í kjölfarið á nýjum tollasamningi sem veitti aukinn aðgang að tolllausum innflutningi osta til Íslands.

Samtök afurðastöðva í mjólkuriðnaði áætla á hverju ári hvað mikla mjólk þarf til framleiðslu á innfluttum mjólkurvörum. Á próteingrunni reiknaðist innflutningur árið 2025 um 10,7 milljónir lítra á próteingrunni og um 7,3 milljónir lítra á fitugrunni.

Aukning á innflutningi á fitu- og próteingrunni frá 2024 til 2025 er um 2,5% á fitugrunni og 2,0% á próteingrunni.

Tafla 7. Innflutningur mjólkurvara á árunum 1995 til 2025, tonn.

Vöruflokkur	1995	2000	2020	2024	2025	Breyting frá 2015	Breyting frá 2024
Ferskvörur	10	394	264	341	431	376	90
Smjör	0	0	4	5	9	9	4
Ostur	42	162	645	1.003	1.012	747	9
Duft	0	0	19	54	60	55	6
SAMTALS	52	556	931	1.403	1.512	1.187	109

Heimild: Útflutningsskýrslur Hagstofu Íslands og útreikningar SAM.

ÚTFLUTNINGUR

Mikil aukning varð á útflutningi mjólkurafurða frá 2023 til 2025. Útflutningurinn jókst um 1.919 tonn, einkum vegna aukins útflutnings á skyri til Evrópu. Útflutningur á skyri varð alls 4.403 tonn, en á móti minnkaði útflutningur á osti um 84 tonn og útflutningur á undanrennudufti minnkaði um 10 tonn. Um 76 tonn af smjöri voru seld erlendis vegna útflutningsskyldu sem samsvara mótttekinni mjólk umfram heildargreiðslumark. Umreiknað á próteingrunn samsvarar útflutningur um 26 millj. lítra 2025, sem er aukning um 4,7 millj. lítra milli ára. Á fitugrunni reiknast útflutningur um 3 millj. lítra árið 2024 en um 2,8 millj. lítra árið 2025.

Allur útflutningur á smjöri er vegna framleiðslu mjólkur umfram greiðslumark, en meirihluti útflutnings á próteingrunni er vegna misvægis í sölu á fitu og próteini innanlands.

Tafla 8. Útflutningur mjólkurvara á árunum 1995 til 2024, tonn.

Vöruflokkur	1995	2015	2023	2024	2025	Breyting frá 2015	Breyting frá 2024
Ferskvörur	0	994	9	159	947	-47	788
Viðbit	89	0	22	98	77	77	-21
Skyr	0	0	1.384	3.156	4.403	4.403	1.247
Ostur	0	2	860	734	650	648	-84
Duft	0	495	370	30	20	-475	-10
SAMTALS	89	1.491	2.645	4.177	6.097	4.606	1.920

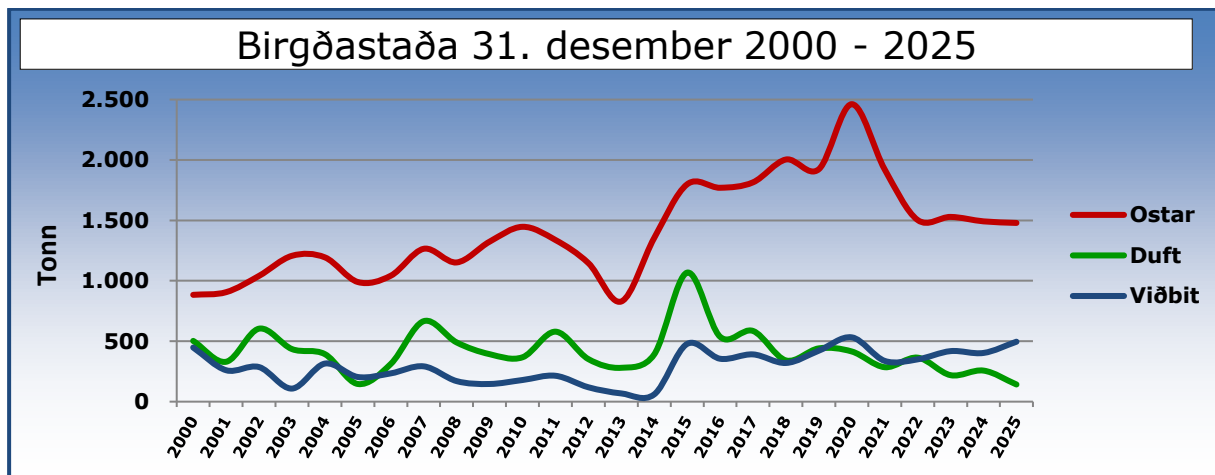
BIRGÐIR VIÐBITS, OSTA OG DUFTS

Heildarbirgðir mjólkurvara í landinu lækkuðu um 35 tonn árið 2025. Ostabirgðir minnkuðu um 13 tonn og duftbirgðir minnkuðu um 115 tonn. Smjörbirgðir jukust um 93 tonn og voru 496 tonn í árslok. Birgðir af dufti voru 142 tonn í árslok 2025 og birgðir af ostum 1.479 tonn.

Birgðir mjólkurvara hjá aðildarfélagum SAM í landinu miðast að jafnaði við að mögulegt sé að tryggja nægt framboð af öllum mjólkurafurðum allt árið, til að mæta sveiflum í framleiðslu og eftirspurn. Sala á viðbiti er að jafnaði 212 tonn á mánuði og birgðir í árslok 2025 námu því ríflega tveggja mánaða sölu. Sala á dufti

er um 109 tonn á mánuði og birgðir nema því rúmlega mánaðar sölu. Sala á osti er um 538 tonn á mánuði og birgðir nema því tæplega þriggja mánaða sölu.

Við mat á birgðum osta er nauðsynlegt að benda á að ostur er lifandi vara og hluti af framleiðsluferli osta er geymsla þeirra við ákveðin hitastig áður en þeir eru tilbúnir til neyslu. Til að unnt sé að tryggja nægt framboð osta sem eru tilbúnir til neyslu hverju sinni, eru lágmarks birgðir osta um 1.500 tonn miðað við mánaðarlega sölu árið 2025. Til skýringa á birgðum osta í lok árs 2020 er rétt að minna á að birgðir osta voru þá óvenju miklar vegna sölutregðu af völdum heimsfaraldurs Covid-19.

Mynd 7. Þróun birgðastöðu á viðbiti, ostum og dufti á árunum 2000 til 2025.

SALA, BIRGÐIR OG ÚTFLUTNINGUR MIÐAÐ VIÐ FITU

Hækkun birgða árið 2025 var 6,9% miðað við fitu, eða sem nemur um 1,5 millj. lítrum. Útflutningur nam um 2,7 milljónum lítra á fitugrunni og minnkaði um 0,3 milljónir lítra frá fyrra ári.

Tafla 9. Framleiðsla og ráðstöfun mjólkur árin 2010 til 2025 umreiknað í lítra af mjólk miðað við fitu.

Ár	Umreiknað í lítra mjólk m.v. fitu					
	Birgðir í upphafi	Innvegin mjólk	Seldar afurðir	Útflutningur	Birgðir í lok	Mismunur
2010	12.766.209	123.178.275	110.657.216	11.111.916	14.255.427	-80.075
2011	14.255.427	124.462.110	111.489.161	11.879.927	15.317.232	31.217
2012	15.317.232	125.092.988	114.143.061	13.547.255	11.636.267	1.083.637
2013	11.636.267	122.913.961	120.802.939	2.048.961	8.390.204	3.308.124
2014	8.560.088	133.513.735	128.967.850	762.410	11.112.828	1.230.735
2015	11.112.828	146.034.433	132.832.674	144.353	22.970.399	1.199.834
2016	22.970.399	150.322.481	139.204.556	11.535.614	20.861.432	1.691.278
2017	21.254.260	151.116.865	145.113.569	3.400.734	22.696.395	1.160.427
2018	22.676.923	152.408.980	144.778.867	7.360.924	22.425.317	520.795
2019	22.425.317	151.838.668	146.984.651	4.944.228	23.187.874	-852.767
2020	22.865.745	151.180.148	142.778.851	5.480.364	26.097.624	-310.946
2021	26.097.624	148.827.748	144.292.096	6.546.735	21.077.503	3.009.038
2022	21.267.678	147.966.914	147.203.455	2.933.066	19.612.363	-514.292
2023	19.402.088	151.423.108	148.505.671	1.064.851	21.969.386	-714.712
2024	21.969.386	153.559.445	150.371.028	3.030.106	21.224.376	903.321
2025	21.467.256	157.767.386	152.238.356	2.760.718	22.694.684	540.884
Breyting frá 2024	-2,3 %	2,1 %	1,2 %	-8,9 %	6,9 %	-40,1 %

SALA, BIRGÐIR OG ÚTFLUTNINGUR MIÐAÐ VIÐ PRÓTEIN

Birgðir umreiknaðar í lítra mjólkur miðað við prótein lækkuðu um 6,1% árið 2025. Útflutningur nam 25,7 milljónum lítra á próteingrunni sem var aukning um 22,3% frá fyrra ári.

Tafla 10. Framleiðsla og ráðstöfun mjólkur árin 2010 til 2025 umreiknað í lítra af mjólk miðað við prótein.

Ár	Umreiknað í lítra mjólk m.v. prótein					
	Birgðir í upphafi	Innvegin mjólk	Seldar afurðir	Útflutningur	Birgðir í lok	Mismunur
2010	19.793.402	123.178.275	114.696.290	8.635.410	20.656.645	-1.016.668
2011	20.656.645	124.462.110	113.692.483	10.665.406	21.794.533	-1.033.667
2012	21.794.533	125.092.988	114.455.991	13.504.866	17.366.590	560.074
2013	17.366.590	122.913.961	117.625.945	5.758.562	13.137.335	3.758.709
2014	13.361.308	133.513.735	121.183.320	4.807.970	20.878.743	5.010
2015	20.878.743	146.034.433	122.629.610	9.459.853	33.982.442	841.272
2016	33.982.442	150.322.481	129.032.673	24.077.984	27.359.049	3.835.217
2017	20.008.431	151.116.865	132.051.453	17.002.229	29.366.248	705.366
2018	29.373.231	152.408.980	129.491.804	22.839.883	28.017.046	1.433.478
2019	28.017.046	151.838.668	126.248.446	22.499.704	29.684.595	1.422.969
2020	29.916.732	151.180.148	122.454.533	22.653.329	36.102.322	-113.304
2021	36.102.322	148.827.748	123.635.536	31.814.571	27.677.298	1.802.665
2022	27.800.118	147.966.914	127.997.303	24.938.908	23.662.983	-832.162
2023	23.381.210	151.423.108	131.095.895	21.039.072	22.687.516	-18.165
2024	22.687.516	153.559.445	132.580.049	21.002.446	22.733.434	-68.968
2025	22.515.887	156.767.386	131.915.062	25.684.210	21.353.951	330.050
Breyting frá 2024	-0,8 %	2,1 %	-0,5 %	22,3 %	-6,1 %	578,6 %